

МЈЕСТО И ЗНАЧАЈ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ КОД ДЈЕЧАКА И ДЈЕВОЈЧИЦА МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Јелена М. Милићевић Тракиловић¹

Музичка школа „Стеван Стојановић Мокрањац“ у Бијељини

Десанка С. Тракиловић

Педагошки факултет у Бијељини, Универзитет у Источном Сарајеву

Апстракт: У раду се анализира заступљеност народне пјесме при избору за слушање музике код дјечака и дјевојчица раног школског узраста. Спроведено је анкетно испитивање са циљем да се утврди степен примјене народне пјесме код ученика млађег школског узраста. Истраживањем је обухваћен узорак ученика млађег школског узраста на подручју града Бијељина. Укупан узорак истраживања чини 200 ученика (100 дјечака и 100 дјевојчица) петих разреда из осам одјељења основних школа: ОШ „Свети Сава“ Бијељина, подручно одјељење Батковић, ОШ „Кнез Иво од Семберије“ и ОШ „Вук Караџић“. Основни циљ овог истраживања је да се сагледа присуство народне пјесме у избору за слушање музике у односу на пол. Циљ је и да се укаже на значај народне пјесме у музичком образовању ученика. Наводе се примјери народних пјесама и игара које су заступљене у музичкој литератури и указује се на њихову етичку вриједност са могућношћу примјене у данашњем времену. На основу резултата добијених анкетирањем, констатује се да постоје значајне разлике у односу на пол у избору музике коју слушају испитаници.

Кључне ријечи: музичка култура, народна пјесма, слушање музике, музичка игра.

УВОД

Пјевање народних пјесама, са педагошког аспекта, има веома значајно мјесто у настави музичке културе. У раду са дјецом раног школског узраста кроз пјевање се непосредно развијају одређене музичке способности код ученика и оспособљавају се за естетско и емотивно доживљавање музике. Народне пјесме су „веома погодне за развијање естетског сензибилитета, јер су кратке, а естетске вредности у њима су јасно уочљиве“ (Павловић, Цицковић Сарајлић 2014, 666). Извођењем народних пјесама и игара проширују се естетска сазнања, богата естетска култура и подстиче естетско изражавање и стваралаштво. Учењем и његовањем правилног и изражајног извођења пјесме развијају се музичке способности (слух, ритам, музичка меморија). Према мишљењу Гордане Стојановић, нашег истакнутог методичара музике, музичке способности дјече развијају се и обликују полазећи од дјечи ближих, познатих, једноставних и лакших садржаја (Стојановић, 1996, 112).

¹ jelena.trakilovic@yahoo.com

Професор разредне наставе користећи бројалице, питалице, брзалице, изреке и пословице, подстицаће говор и прецизно ритмичко и мелодијско извођење уз разноврсне покрете. Осјећај за ритам се учвршћује разговјетним изговарањем различитих текстова, прикладних за одређени узраст и уједначеним покретом разбројавања. Касније се покрет разбројавања замјењује корачањем, плескањем длана о длан, длана о клупу и длана о надланицу (дживљај наглашеног и ненаглашеног тактовог дијела).

Извођењем народних пјесама и игара код ученика утичемо на обогаћивање вокалног израза, развијање способности запажања, памћења, препознавања музичких фраза и цјелина. „У млађим разредима основне школе, кроз наставу музичке културе и физичког васпитања, традиционалним играма са певањем се поклања велика пажња. Изводе се уз покрете, којима се најчешће илуструје садржај текста песме. Могу имати и дидактичку компоненту, па су значајне за доживљавање појединих музичких појава и законитости. Изводе се у колу, у духу народних игара, уз аутентичне народне кораке. Упознавање ученика са традиционалним играма треба започети примерима игара из средине у којој живе, а затим их треба упознати и са играма из осталих делова наше земље“ (Павловић, Милићевић Тракиловић, 2013, 219).

Народне песме су „најбоља основа на којој се гради национални идентитет, упознаје и чува национални дух. Оне у себи носе вредна и свевремена искуства и сазнања о човеку и животу и систем етичких вредности дефинисан на јединствен начин“ (Павловић, Цицовић Саралић 2014а, 1465). Кроз њих ученици стичу сазнања о животу српског народа у прошлости, о култури и утицају страних култура на српску културу. Поред тога, уз формиран адекватан однос према вриједностима „музичке баштине свог народа, много је лакше изграђивати вриједносне ставове и однос према музичкој традицији других народа“ (Цицовић Сарајлић, 2013, 7). Пјесма је „спој поезије и музике, извор радости и знања, без обзира да ли је дете слуша или пева. Ведра и живахна песма буди у деци оптимизам, а мирна ствара пријатну атмосферу и топао однос према околини“ (Ђурковић Пантелић, 1998, 100).

Наставник треба да поштује основна правила изражајног пјевања са свим елементима вокалног израза (правилно дисање, јасна дикција, тачно и прецизно извођење ритма, темпа, динамике и тачна интонација). Сваком пјевању пјесме претходи давање одговарајуће интонације. Пјевање пјесама треба почети са једногласним а затим двогласним композицијама а кроз њихово савлађивање увести ученике у групно музицирање.

Када је мелодија научена „(уз доста труда до добијања чисте интонације), наставник започиње једну веома важну ствар – навикавање ученика да слушају своје певање! Ова навика треба да постане обавеза, јер је у нас уобичајно певање без усклађивања са групом. Дакле, педагогија музичке наставе мора да развија способност слушања свог извођења, чиме ученици развијају културу певања“ (Тракиловић, 1998, 16). Неопходно је да се кроз наставну праксу створе услови да народна пјесма буде уткана у културно-естетски живот сваког дјетета.

МЕТОД

У периоду од 01. 10. до 15. 10. 2014. године, на подручју града Бијељина, спроведено је истраживање које је имало за циљ да се испита присутност народне пјесме при избору за пјевање и слушање музике дјецe раног школског узраста. Истраживање је спроведено путем анкетирања које обухвата избор музике коју слушају ученици раног школског узраста. Истраживањем је обухваћено укупно 200 испитаника од којих 100 дјевојчица и 100 дјечака петог разреда.

Примјер број 1:

Дуње ранке

Народна

И - ди ку - ћи о - бу - ци се, ле - ле ду - ње ран - ке,
ду - ње ран - ке, ду - ње ран - ке, кру - шке ка - ра - ман - ке, ман - ке.

*Иди кући обуци се,
леле дуње ранке.
Реф. Дуње ранке, дуње ранке,
крушке караманке.
Што се ниси очешљала,
леле дуње ранке.
Иди кући очешљај се,
леле дуње ранке.
Онда дођи коло води,
леле дуње ранке.
(Рефрен после сваког стиха)*

Опис игре:

Отворено мјешовито коло уз држање за руке. Смјер кретања је обрнут кретању казальке на сату. У игри су примијењени кораци са привлачењем у цјелини од шеснаест тактова. Игра се живо.

Играчка цјелина

Први дио

- 1–2. такт два корака десном у десно са привлачењем, 3. такт један корак лијевом у лијево са привлачењем.
- 4–5. такт само десном у десно.
- Цјелина од 1–4. такта поновиће се још једном од 5–8. такта само почев лијевом ногом у лијево.

Други дио

- 9–12. такта 4 корака десном у десно са привлачењем окренувши се за 45 степени на десно у смјеру кретања.
- Посљедњи корак са окретањем за 90 степени на лијево у нов смјер кретања.
- Цјелина од 9–12. такта поновиће се још једном само почев лијевом у лијево.
- Посљедњи корак са окретом 45 степени на десно, да би се играчи опет поставили у центар.

Поетски текстови многих пјесама дају јасне представе покрета које дјеца треба да изведу у музичкој игри. Музика постаје игра у правом смислу када дијете ужива у извођењу музике кроз ритам, покрет, пјевање или свира на ритмичком инструменту.

Примјер број 2:

Зец копа репу

The image shows two staves of musical notation for the song 'Зец копа репу'. The first staff is in treble clef, common time (C), and starts with a forte (f) dynamic. The melody consists of quarter notes: C4, D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5. The lyrics are: Зец ко - па ре - пу, а ли - си - ца цве - клу. The second staff is also in treble clef, common time, and starts with a piano (p) dynamic. The melody consists of quarter notes: C4, D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5. The lyrics are: Вук им се при - кра - де, зе - ца да у - кра - де!

*Зец копа репу, а лисица цвеклу.
Вук им се прикраде, зеца да украде.
Зец баци репу, а лисица цвеклу.
Брзо бежи зека, а пред њим је река.
Вука није било, у сну им се снило.
Зека сада спава, њега боли глава.*

Опис игре:

Двоје дјеце у костимима зеца и лисице кроз игру дочаравају садржаје пјесме:

- једна група ученика пјева плескањем дланом о длан.
- друга група свира на ритмичким инструментима.

Када се створе услови, ову пјесму извести у костимима на школској приредби, у школском дворишту, са солистима, хором и дјечијим оркестром.

Дјеца сједе у полукругу да би видјели слике које представљају садржај пјесме. Поетски текст пјесме и мелодија дају прилику да најприродније савладају динамику.

1. Гласно и тихо пјевање (*f* и *p*),
2. Пјевање исте пјесме у дуру и молу (први стих сваке строфе је у дуру и пјева се гласно, а други је у молу и пјева се тихо).

Пракса је показала да су пјесме „Зец копа репу“ и „Ноћна стража“ дјеци најомиљеније пјесме, како због садржаја текста, тако и због ритма и мелодије која је народна. Обје пјесме су са преливињем дура и мола и мола и дура.

Примјер број 3:

Ја посејох лан

Народна пјесма

Ја по-се-јах лан, баш на И-ван-дан.

Ка-ра-ла ме, ка-ра-ла ме И-ва-но-ва мај-ка, мај-ка.

*Ја посејох лан, баш на Иван-дан
Карала ме, карала ме Иванова мајка.
Карала ме, карала ме Иванова мајка!
Ја ишчупах лан, баш на Иван-дан!*

Опис игре:

Такт 2/4, затворено мјешовито коло. У почетку игре дјеча се не држе за руке, већ стоје на ивици круга, на растојању од једног корака и покретима показују оно што се у пјесми помиње. На рефрен „карала ме“, хватају се за руке и крећу се у смјеру обрнутом кретању казаљке на сату, изводећи кретањем у десно 4 такта, 6 обичних корака и један корак са привлачењем, почевши десном, са преносом тежине на привучену ногу. Исто понављају, само почевши лијевом ногом у лијево, и крећу се у смјеру кретања казаљке на сату, још 4 такта. Заустављајући се лицем према центру, пуштају руке и настављају игру, показујући оно што се помиње у сљедећој строфи, па тако све до краја. Играчка цјелина последије сваког „показивања“, која се изводи уз рефрен, састоји се од 8 тактова.

Играчка цјелина:

- 1 – 3. такта. шест корака, почев десном у десно и окретом за 45 степени на десно у смјеру кретања.
- 4. такт један корак са привлачењем десном у десно са п.т.т. и окретом за 90 степени на лијево.
- 5–8. такт је једнак цјелини 1–3. такта само се почиње лијевом у лијево и окретом за 45 степени на десно (лицем ка центру).

РЕЗУЛТАТИ

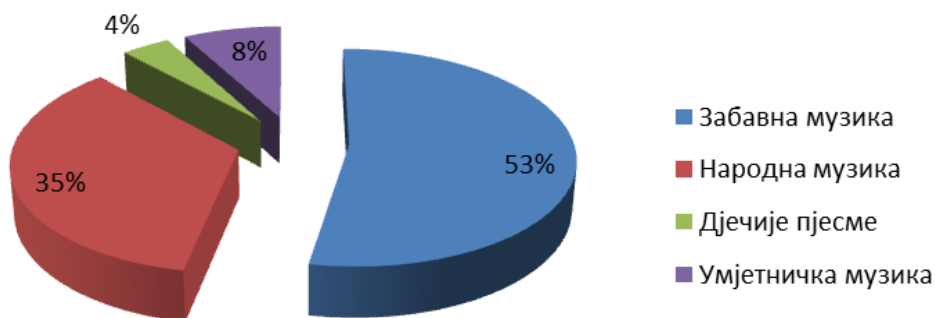
Испитивањем стања појединих аспеката у настави музичке културе може се утицати на квалитет васпитно-образовног процеса музичког развоја ученика у разредној настави. Након детаљне анализе резултата добијених анкетањем ученика дошли смо до сљедећих закључака:

- нису омогућени оптимални услови за музички развој ученика раног школског узраста;
- ученици се, углавном, не одређују за слушање музике намијењене дјечијем узрасту;
- средина у којој живе намеће музичке садржаје који нису за дјецу раног школског узраста;
- миграције, промјене у друштву утичу на квалитет музичког развоја дјеце раног школског узраста а тиме и на квалитет музичке наставе;
- ученици су исказали заинтересованост за извођење народне пјесме и игре;
- електронски медији утичу на квалитет музичког укуса код дјеце раног школског узраста.

Табела 1. Музика коју слушају (дјечаци)

Забавна музика	Народна музика	Дјечије пјесме	Умјетничка музика	Укупно
53	35	4	8	100

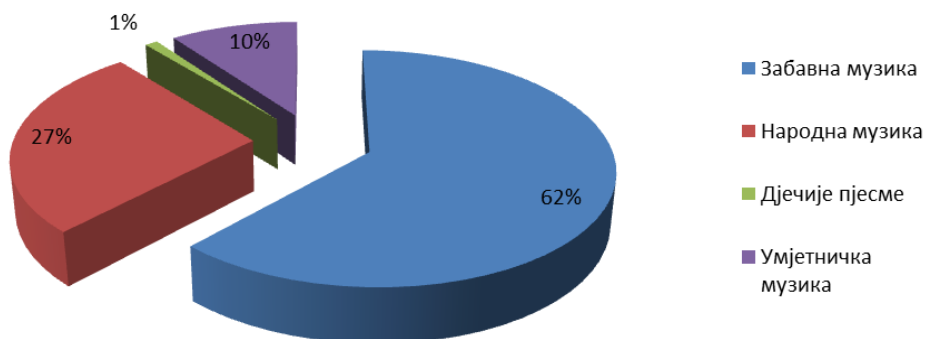
Графикон 1.

Табела 2. Музика коју слушају (експериментална група)

Забавна музика	Народна музика	Дјечије пјесме	Умјетничка музика	Укупно
62	27	1	10	100

Графикон 2.

У оба скупа преференције испитаника су усмјерене на забавну музику (53% дјечака и 62% дјевојчица). Чак 35% испитаника у групи коју чине дјечаци, а 27% у групи дјевојчица слуша народну музику. Дјечије пјесме слуша 4% дјечака и тек 1% дјевојчица, док умјетничку музику слуша 8% дјечака и 10% дјевојчица.

У укупној популацији која броји 200 испитаника, ученици слушају сљедећу музику:

- дјечију пјесму 2,5 % или 5 ученика;
- умјетничку музику слуша 9% или 18 ученика;
- народну музику 31% или 62 ученика;
- забавну музику 57,5% или 115 ученика.

ДИСКУСИЈА

Музика је присутна „у свим видовима и облицима човјекове дјелатности, без обзира на карактер и усмјереност, и то од најстаријих времена, од постанка људског рода. У том погледу је особито занимљива традиционална музика, дио народне културе, која се преноси уменим путем и која својом разноврсношћу и богатством изванредно увјерљиво одржава човјека, његову психологију и преокупације, његове емоције и расположења, његова гледања на живот, његов свијет у цјелини“ (Кучукалић, 1980, 10).

У току основног образовања на часовима музичке културе учитељи и професори разредне наставе имају сљедеће задатке:

- његовање традиције српског народног пјевања;
- упознавање и рад на композицијама домаћих и страних аутора;
- упознавање пјеваних и говорних бројалица и кроз њихово савлађивање развијање осјећаја за ритам;
- упознавање са дјечијим музичким инструментима, како ритмичким тако и мелодијским;
- развијање музичких способности кроз пјевање пјесама по слуху и из нотног текста;
- развијање дјечије маште кроз слушање музике и ликовно изражавање;
- развијање способности за покрет у складу са слушаном музиком;

- упознавање карактера појединих умјетничких композиција;
- развијање способности за музичко памћење;
- развијање способности за заједничко вокално и инструментално музицирање,
- развијање способности слушања свог пјевања.

У наставном процесу „ученик пролази кроз више фаза у свом развоју и стицању образовања који су у зависности од тежине градива, од узраста, од година школовања, од мануелне способности, од постављене синхронизације схватања текста, музичког доживљаја и мануелних односа, гласовних могућности. Због тога музичка настава мора да се одвија у концентричним круговима којима се стално иде напред“ (Васиљевић 1999, 140). За успјешно савладавање програмских садржаја у настави музичке културе неходно је начинити квалитетан спој традиционалних и савремених метода рада. Потребно је да професор разредне наставе води рачуна о могућностима ученика, о способности схватања и разумијевања музичких садржаја. У средишту наставничког интересовања треба да буде развој ритмичких способности, опсега дјечијег гласа, квалитета вокалне репродукције, чисте интонације и квалитета музичке меморије. Преко бројалица, брзалица, народних пјесама и музичких игара треба радити на развијању осјећаја за ритам и метрику. Настава музичке културе у корелацији са другим предметима је сасвим природна зато што музички садржаји носе елементе који помажу у савлађивању осталих наставних садржаја. Улога професора разредне наставе у буђењу интересовања код ученика према народној пјесми, је незамјењива. Зато се образовању професора разредне наставе и њиховом оспособљавању да знања стечена током свог школовања могу успјешно и квалитетно примјењивати у пракси, посвећује велика пажња.

У почетним разредима основне школе, настава музичке културе због своје динамичности, стварања веселе и радне атмосфере, тражи велику стручну и практичну ангажованост професора разредне наставе. Само у веселом и креативном окружењу музички доживљаји несвјесно се претварају у музичке наслаге. „Развој се одвија кроз трансакцију која се темељи на међусобном испреплетану дјететове природе и васпитних утицаја које прима“ (Glascoe, 1996, 106).

ЗАКЉУЧАК

Свако подручје „карактерише јединствен стил играња, другачије народне ношње, музичка подлога и текст песме. Упознавањем традиционалних игара са певањем из различитих области, ученици стичу знање о сопственој националној култури, њеном богатству и специфичностима“ (Павловић, Милићевић Тракиловић, 2013, 219).

Дјечије пјесме домаћих и страних аутора су допуна народним пјесмама као основи вокалног извођења. Дјечије популарне пјесме највише служе у едукативне сврхе, приликом савлађивања програмских захтјева (љествице, ступњеви и сл.). Пјевање пјесама по слуху композитора умјетничке музике су значајне за естетско васпитање ученика. Рад на пјесми умјетничке музике „јесте најсложенији јер треба поставити основе за примање односно перцепцију и разумевање уметничке музике. Наставник треба да буде веома опрезан у одабирању песама, односно да не заборави принцип поступности. Најбоље је почети са једногласнима, затим двогласним композицијама, а кроз њихово савлађивање увести ученике у групно музицирање. То могу бити композиције:

- са инструменталном пратњом

- без инструменталне пратње
- уз пратњу ритмичких инструмената“ (Тракиловић, 1998: 15).

Музика, као уметност тонова, „својим изражајним елементима ствара емоционални ефекат, расположење, које код слушаоца пре свега изазива одговарајућа осећања. Истовремено, потпуније разумевање музичког стваралаштва захтева концентрацију слушне пажње на одређену музичку појаву или законитост у чему одлучујућу улогу има интелект“ (Стојановић, 1996, 112). Природа дјетета се односи „на његове развојне вјештине, темперамент и личност, док се васпитање на вјештине родитеља и других особа које воде бригу о дјетету и њихов темперамент и њихове особине личности“ (Glascoe, 1996, 106). Музичко окружење данас је заузела крајње комерцијална музика лошег квалитета, која сваког појединца удаљава од сопственог идентитета.

ЛИТЕРАТУРА

- Vasiljević, Z.(1999), *Teorija ritma*, Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Glascoe, F. P. (1996), *Suradnja sa roditeljima*, Zagreb: Naklada Slap.
- Ђурковић Пантелић, М. (1998), *Методика музичког васпитања деце предшколског узраста*, Шабац: Виша школа за образовање васпитача, Арт студио.
- Куќкалић, Z. (1980), *Muzika i škola*, Sarajevo: „Svjetlost“- Zavod za udžbenike.
- Павловић, Б., Милићевић Тракиловић, Ј. (2013), Неговање и значај традиционалних народних игара са певањем у настави музичке културе, *Узданица, X*, бр. 1, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 217–232.
- Павловић, Б., Тракиловић, Д. (2014), Народна музичка традиција северног Косова у функцији наставе музичке културе у основној школи, *Узданица, XI*, бр. 1, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 111–125.
- Павловић, Б., Цицковић Сарајлић, Д. (2014), Улога наставе музичке културе у развијању хуманистичких, интеркултуралних и националних вредности, (У): Јовановић, Б., Поткоњак, Н., Зборник радова са научног скупа *Улога образовања и васпитања у развијању хуманистичких, интеркултуралних и националних вредности*, Косовска Митровица, Београд: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Српска академија образовања, 659–678.
- Павловић, Б., Цицковић Сарајлић Д. (2014а): Васпитне вредности основношколске наставе музичке културе у време глобализације, (У): Милисављевић, М., Зборник радова са научног скупа *Наука и глобализација*, Пале: Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 1463–1474.
- Стојановић, Г. (1996), *Настава музичке културе од 1. до 4. разреда*, Приручник за учитеље и студенте учитељског факултета, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Тракиловић, Д. (1998), *Музичка култура са методиком у разредној настави*, Бијељина: Учитељски факултет.
- Цицковић Сарајлић, Д. (2013), *Српске духовне пјесме*, Збирка нотних записа за учитеље, наставнике и професоре музике, Косовска Митровица: Факултет уметности у Приштини – Звечану.

PLACE AND IMPORTANCE OF FOLK SONGS FOR BOYS AND GIRLS OF YOUNGER SCHOOL AGE

Abstract: *The paper analyzes the representation of folk songs in the choice of listening to music in boys and girls in early school age. In order to determine the level of application of folk songs by pupils younger school age, questionnaire research was implemented. The research included a sample of younger school aged students (pupils) in Bijeljina city Municipality. The total sample consisted of 200 fifth grade students from eight classes of primary schools: "Sveti Sava" Bijeljina, department in Batković, "Knez Ivo od Semberije" i "Vuk Karadžić". The structure of the sample, with respect to gender, is consist of one hundred boys and one hundred girls. The main objective of this study is to examine the presence of folk songs in the choice of listening to music in relation to sex. The aim is to draw attention to the importance of folk songs in music education of students. Cited examples of folk songs and dances that are represented in the music literature and points to their ethical value with the possibility of application in today's time. The results show significant differences in the choice of music they listen, between the respondents younger school age in relation to gender. Based on the results of the research, we finds that there are differences in the choice of music they listen to, in relation to gender students (pupils).*

Keywords: *music culture, folk song, listening to music, music game.*